

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

А Розглянуте питання індивідуального підходу до студента з обмеженими освітніми можливостями в умовах інклюзії у вищому навчальному закладі. Зазначена роль інклюзивної компетентності викладача у процесі навчання студента з обмеженими освітніми можливостями. Розглянута сучасна законодавча та нормативно-правова база, яка забезпечує можливість організації інклюзивної форми навчання в Україні.

Ключові слова: інклюзивна освіта, індивідуальний підхід, інклюзивна компетентність, обмежені освітні можливості, ВНЗ, законодавча та нормативно-правова база впровадження інклюзивного навчання.

Постановка проблеми. На сучасному етапі в Україні відбувається реформування вищої освіти, що пов'язано з її входженням до єдиного освітнього європейського простору. Зокрема, актуалізується питання забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти громадянам України, в тому числі громадянам з особливими потребами.

Інклюзивна освіта у вищих закладах – це система заходів, що мають забезпечити рівний доступ до навчання, тобто знищити або принаймні мінімізувати проблеми студентів із інвалідністю у навчанні. Немає єдиного та завершеного списку заходів і послуг, який би задовольняв потреби всіх студентів із певними вадами, тому до процесу впровадження інклюзивної освіти треба підходити творчо.

Формулювання цілей статті. Обґрунтувати важливість індивідуального підходу до студента з обмеженими освітніми можливостями в умовах інклюзії у вищому навчальному закладі; теоретично обґрунтувати процес упровадження інклюзивного навчання; запропонувати шляхи практичного впровадження інклюзивного навчання у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи сучасні публікації з даної теми, було встановлено, що у вищих навчальних закладах України існує проблема неготовності до надання якісної вищої освіти особам з обмеженими навчальними можливостями. Тому зазвичай включення студентів з обмеженими освітніми можливостями в освітній простір вищого навчального закладу спричиняє низка суперечностей, непорозуміння і проблем.

Основою набуття вищої освіти є державні освітні стандарти, обов'язкові для всіх студентів незалежно від стану їхнього здоров'я. Тільки при такому підході до навчання студентів з обмеженими освітніми можливостями вони як професіонали надалі можуть бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Інтегрована форма навчання у ВНЗ передбачає спільне навчання студентів, які мають функціональні обмеження, з іншими студентами.

Особливістю навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому колективі є те, що,

сприймаючи їх як рівних, до них висувують такі ж вимоги з боку ВНЗ, як і до інших студентів. В інтегрованій групі не можна уповільнювати темп лекції, зменшувати кількість пар та їхню тривалість, спрощувати чи скорочувати обсяг навчального матеріалу тощо, тому що це знижує якість фахової підготовки. Отже, компенсувати функціональні обмеження, що впливають на якість навчання студентів із інвалідністю, і надати необхідну підтримку можна тільки шляхом організації їхнього навчання. Така форма навчання визнає за людьми з інвалідністю рівні права на отримання освіти і потребує здійснення політики рівних можливостей [1–8].

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-технічна революція, що охопила всі сфери діяльності, перетворилася в глобальний прискорювач соціально-педагогічного прогресу, підвищення рівня освіти та якості життя людей з особливими потребами. Інновації у вигляді технологій інклюзивного навчання які нині супроводжують систему освіти здійснюють серйозний вплив на характер педагогічних процесів, професійних стосунків, їхнього вдосконалення та гармонізацію. Особливу актуальність ці технології набувають в сучасній Україні, коли йдуть докорінні зміни в сфері навчання людей з особливими освітніми потребами. В педагогічній діяльності йде процес відмови від багатьох стереотипів часів Радянського Союзу, коли існувала тенденція, що людям з особливими потребами достатньо державної допомоги, а освіта зовсім необов'язкова [7].

Інклюзивна освітня – це процес оптимізації освітнього простору, трансформація його розбалансованості та активний вплив на розвиток освітніх систем шляхом використання технологій інклюзивного навчання [7].

Вагомою причиною непорозуміння в інклюзивному освітньому просторі є суперечності між людьми з особливими потребами та суспільством.

Специфіка технологічного підходу в інклюзивній освітній галузі полягає в тому, що перетворенню піддається не тільки педагогічний процес у цілому й окремі його напрями, а також професійні та загальнолюдські стосунки, і все це вказує

на складність створення технологій інклюзивного навчання.

Створення технологій інклюзивного навчання – це складний етап, на якому задіяний не тільки педагогічний процес у цілому, але й загальнолюдські стосунки.

Упровадження технологій інклюзивного навчання – складний і трудомісткий процес, який включає в себе переведення теоретичних положень у практичне застосування.

Термін «студент з особливими потребами», який відповідає міжнародному терміну «student with special needs», використовується для позначення студентів з порушеннями психофізичного розвитку, в тому числі студентів з інвалідністю; акцентує увагу на необхідності забезпечення додаткової підтримки у навчанні осіб цієї категорії.

Аналіз стану проблеми освіти осіб з особливими потребами в Україні дозволяє говорити про тенденцію до збільшення кількості людей цієї категорії, які прагнуть здобути вищу освіту.

Здобуття вищої освіти – важлива умова інтеграції молоді з особливими потребами в суспільство. Тут можна говорити щонайменше про два аспекти. По-перше, здобуття вищої освіти тією чи іншою мірою гарантує особам цієї категорії конкурентоспроможність на ринку праці. Дослідження ринку праці показали, що на сьогодні серед людей із інвалідністю випускники ВНЗ мають на 80% більше шансів знайти роботу, ніж люди без вищої освіти. По-друге, для переважної більшості студентів з особливими потребами (які здобули середню освіту у спеціальних школах) вступ до ВНЗ і початок навчання є першим дієвим кроком у напрямі соціальної інтеграції.

Нормативно-правовою базою забезпечення освіти молоді з особливими потребами в Україні є Конституція України, закони України «Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Указ Президента України від 01.06.2005 р. № 900 «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов з життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями», наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.2009 р. № 855 «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009–2012 роки» тощо. Законодавство України передбачає забезпечення особам з особливими потребами доступності та безоплатності здобуття вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Існує система пільг при вступі до ВНЗ для абітурієнтів з інвалідністю [1–6].

Вагому роль у створенні інклюзивно-освітнього середовища у ВНЗ відводиться викладачеві. Домінантною стає підготовка викладача, діяльність якого не обмежується викладанням власного предмета, фахівця, який здатний здійсню-

вати міждисциплінарні зв'язки й усвідомлює значущість професійних знань у контексті соціокультурного простору. Важливими є його вміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості. Успіхи студентів з особливими освітніми потребами залежать від розуміння їхніх потреб, надання кваліфікованої допомоги, доброзичливості, людяності та чуйності викладачів.

На початку навчального року відбувається обов'язкове вивчення контингенту студентів – першокурсників з особливими потребами. Враховуючи індивідуальні характеристики таких студентів, педагогічний колектив планує комплекс соціально-педагогічних заходів, а саме:

- знайомиться з документацією на кожного студента;
- при необхідності одержує додаткову інформацію про студента від його батьків чи осіб, які їх замінюють, у разі відсутності батьків;
- співпрацю з психологом з вирішення питань корекції психологічного стану;
- індивідуальну роботу викладачів з окремими студентами;
- залучення до співпраці на волонтерських засадах здорових, добре підготовлених студентів до написання конспектів лекцій;
- виконання контрольних завдань, підготовки до заліків та іспитів; створюються умови для навчання студентів із вадами зору (великі схеми, малюнки);
- за наявності вад слуху від викладача вимагається розбірлива артикуляція, подача матеріалу «обличчя до обличчя», уповільнення темпу проведення лекції.

У контексті проблеми необхідно враховувати, що вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої та фахової підготовки в Україні встановлюються Державним стандартом освіти і є обов'язковими для всіх студентів, у тому числі студентів з особливими потребами. Лише за такої умови випускники цієї категорії стають кваліфікованими фахівцями.

Індивідуальний підхід є однією з важливих умов навчання студентів. Завдяки йому з'являються сприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, схильностей і обдарувань кожного студента. Принцип індивідуального підходу до студентів дає змогу в умовах колективної навчальної роботи кожному студенту оволодівати навчальним матеріалом по-своєму. Реалізуючи цей принцип, потрібно враховувати рівень інтелектуального розвитку студентів, їхніх знань і вмінь, пізнавальної та практичної самостійності, інтересів, вольового розвитку, працездатності [8].

Супровід навчання і виховання студентів із особливими потребами базується на таких засадах:

- забезпечення архітектурної безбар'єрності освітнього середовища;
- забезпечення доступності всіх форм навчання та освітніх послуг;
- запровадження спеціальних технологій та адаптивних технічних засобів навчання;
- індивідуалізація та адаптація навчальних програм із урахуванням потреб і можливостей студентів із інвалідністю;
- поєднання традиційних та інноваційних підходів до розвитку людини з особливими потребами;
- створення сприятливих умов для соціалізації, самовизначення та самореалізації студентів;
- професійна адаптація студентів із особливими потребами.

Інклюзивна освіта в Україні проходить стадії формування, тому для нашої країни завдання введення системи інклюзивної освіти вимагає вирішення на державному рівні. Рамки діяльності молоді з особливими потребами не обмежуються закладом освіти, а поширюються на соціальну інфраструктуру мікрорайону, сім'ю, вулицю. На думку багатьох науковців і практиків, саме інклюзивна освіта забезпечить молодь із особливими освітніми потребами рівні з їхніми здоровими однолітками можливості розвитку, необхідного для максимальної адаптації і повноцінної інтеграції в суспільство.

У результаті проведеного аналізу ми дійшли **висновків**, що на сучасному етапі у вищих навчальних закладах в Україні існує проблема неготовності надання якісної вищої освіти для осіб з обмеженими навчальними можливостями.

Для вирішення проблеми відсутності інклюзивного навчання мають бути здійснені наступні кроки:

- підтримка інклюзивного навчання на державному рівні;
- залучення студентів з обмеженими можливостями в освітній процес;
- адаптація студентів з особливими потребами в освітньому соціумі як первинний етап підготовки до адаптації в суспільстві;
- створення активної поведінкової установки на впевнене відчуття себе в сучасному суспільстві;
- уміння перетворювати свої недоліки в позитивні якості.

Упровадження інклюзивного навчання є складною, тривалою, багатоаспектною проблемою. Пройде не один рік копіткої роботи. Але сподіваємося, що обраний нами шлях інклюзивного навчання буде для студентів з особливими освітніми потребами вікном у великий і яскравий всесвіт розкриття їхніх здібностей.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України : за станом на 28 червня 1996 року №254к/96-ВР / Верховна Рада України. – Київ : Офіц. вид., 1996. – 12 с.
2. Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009–2012 роки [Електронний ресурс]: наказ Міністерства освіти і науки №855 від 11.09.2009 р. – Електрон. дані. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_0sv/4828 (дата звернення 03.03.2015). – Назва з екрану.
3. Про освіту : Закон України : за станом на 11.06.2008 № 1060-XII / Верховна Рада України. – Київ : Парлам. вид-во, 1991. – № 34. – 451 с.
4. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України : за станом на 21.03.1991 №875-XII / Верховна Рада України. – Київ : Парлам. вид-во, 1991. – С. 165–169.
5. Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 1 червня 2005 р. № 900. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://naiu.org.ua/content/view/99/87/> (дата звернення 02.03.2015). – Назва з екрану.
6. Про реабілітацію інвалідів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 2961-IV від 06 жовтня 2005 року – Електрон. дані. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=296115&pass=XNLMF5x.gwJgb.AwZixScTG/HdlUSFgkRblic> (дата звернення 03.03.2015). – Назва з екрану.
7. Дубич, К. В. Тьюторство в організації навчально-виховного процесу для студентів з особливими потребами / К.В. Дубич // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. – К., ВМУРОЛ, 2005. – С. 27–34.
8. Ортинський, В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / В.Л. Ортинський. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – 472 с.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 09.03.2015

Овсяннікова С. М., Заброда Е. О., Рожко Ю. В. Пути внедрения инклюзивного обучения в высшем учебном заведении.

А *Рассмотрены вопросы индивидуального подхода к студенту с ограниченными образовательными возможностями в условиях инклюзии в высшем учебном заведении. Указана роль инклюзивной компетентности преподавателя в процессе обучения студента с ограниченными образовательными возможностями. Рассмотрена современная законодательная и нормативно-правовая база, которая обеспечивает возможность организации инклюзивной формы обучения в Украине.*

Ключевые слова: инклюзивное образование, индивидуальный подход, инклюзивная компетентность, ограниченные образовательные возможности, вуз, законодательная и нормативно-правовая база внедрения инклюзивного обучения.

Ovsiannikova S. M., Zabroda O. O., Rojko Yu. V. The ways of implementation of inclusive education in higher educational establishment.

S *The article deals with the individual approach to students with disabilities in conditions of inclusion in higher educational establishment. Much attention is given to teacher's competence in teaching students with disabilities. It is shown the modern legislative and regulatory framework that provides the opportunity of inclusive form of education in Ukraine.*

Key words: inclusive education, individual approach, inclusive competence, disabilities, higher educational establishment, legislative and regulatory framework, the implementation of inclusive education.